

Orthopedagogiek: een palet van kennis in dienst van de opvoeding

Marleen de Vries & Liesbeth van Hoof

Orthopedagogiek is de wetenschap die zich richt op het verklaren van problematische opvoedingssituaties (POS), onderzoekt wat de beste manier is om deze te doen verminderen, te compenseren of op te lossen, en die het handelen ondersteunt. Niet alleen wetenschappers of orthopedagogen in de praktijk houden zich hiermee bezig. Het orthopedagogisch handelen zelf wordt voornamelijk uitgevoerd door hbo- of mbo-geschoolde professionals. Tijdens het schrijven van ons boek 'Als opvoeden niet vanzelf gaat', waarin we ons verdiepen in de betekenis van orthopedagogiek voor professionele opvoeders, kwamen we erachter dat het terrein van de orthopedagogiek nog breder, kleurrijker en soms ingewikkelder is, dan we wisten uit onze eigen praktijk. We zullen in dit hoofdstuk proberen een aantal kleurstellingen te raken. Daarbij besteden we aandacht aan het belang van de orthopedagogiek voor het professioneel handelen en aan het professioneel handelen zelf. We beschrijven drie pijlers van professioneel handelen. Deze pijlers zijn nodig om een problematische opvoedingssituatie in kaart te kunnen brengen en vervolgens op een effectieve manier te kunnen benaderen vanuit een professioneel pedagogische invalshoek.

Het belang van de orthopedagogiek voor de professional in de praktijk

Kok begint zijn boek *Specifiek Opvoeden* (2005) met de zin: "Opvoeden lijkt iets belangrijks te zijn". En over wat belangrijk is, wordt niet alleen door opvoeders nagedacht: "Er zijn mensen die er hun beroep van maken. Universiteiten, academies en andersoortige beroepsopleidingen leveren jaarlijks duizenden beroepskrachten af. Ze hebben beroepsorganisaties, vakbladen, studiedagen en congressen. Ze geven gevraagd en ongevraagd advies, individueel of 'en gros'". Het onderwerp 'opvoeden' is dus niet alleen een thema voor de primaire opvoeders zelf, maar ook voor beroepskrachten en wetenschappers. Pedagogiek is de wetenschap die opvoeden als object heeft. Van IJzendoorn en De Frankrijker (2002) geven als omschrijving van pedagogiek of opvoedkunde: de bestudering van 'de opvoeding, het onderwijs en de hulpverlening aan kinderen en jeugdigen, met het oog op verbetering van de praktijk'. Er wordt vooral over de opvoeding nagedacht wanneer het proces van opvoeden niet vanzelf gaat. Maar nadenken hoort ook bij het opvoeden. Het is normaal dat opvoeders regelmatig vragen stellen over de ontwikkeling van kinderen en jongeren, en hoe ze daar bij de opvoeding en in het onderwijs het beste op in kunnen spelen. Vaak zijn problemen in de opvoeding gewoon tijdelijk en/of horen ze bij de ontwikkeling van het kind en van de ouders zelf. Volgens van Strien (1984) kan men op drie niveaus omgaan met problemen in de opvoeding. Deze niveaus beïnvloeden elkaar onderling. Het eerste niveau is het niveau, waarop ouders, leerkrachten en andere opvoeders nadenken over opvoeding en gedrag. Opvoeders proberen in zo'n geval vaak allerlei trucs en tips uit. Ze vallen terug op wat ze tijdens hun eigen opvoeding hebben mee-

gemaakt en wat daarin naar hun idee wel of niet heeft gewerkt. Ze kunnen bovendien putten uit kennis van buitenaf, bijvoorbeeld uit tijdschriften, televisieprogramma's en internetsites. Als dit niet werkt en als er een opvoedingsimpasse dreigt, kan er behoefte ontstaan aan deskundigen op dit gebied. Deze beroepskrachten zijn in staat om verder te gaan dan ervaringskennis en standaardvoorbeelden. Zij kunnen putten uit meer algemene, wetenschappelijk getoetste kennis. Daarnaast zijn ze in staat om, via systematisch handelen en reflectie daarop, praktijkkennis te ontwikkelen en te toetsen. Dit tweede niveau, het niveau van de praktijkgerichte theorie, neemt volgens Van Strien een belangrijke middenpositie in tussen het eerste en derde niveau: het is als het ware de verbindende schakel. Het derde niveau ten slotte, is het wetenschappelijke niveau - het niveau waarop onderzoek wordt verricht dat bijdraagt aan algemene theorievorming. Daarbij wordt - expliciet en door anderen controleerbaar - een systematisch proces van denken en handelen doorlopen, waarbij gebruik wordt gemaakt van wetenschappelijk ontwikkelde instrumenten en procedures.

Er worden steeds meer eisen gesteld aan de professionaliteit van pedagogen, degenen die opereren vanuit de 'middenpositie', en aan de kwaliteit van het werken in de praktijk. Dat is ook wel begrijpelijk. Opvoeding heeft een belangrijke maatschappelijke functie en speelt een grote rol bij de ontwikkeling van het kind. Als opvoeding en ontwikkeling niet vanzelf gaan, dan brengt dat voor de betrokkenen, vooral de ouders en het kind zelf, veel leed met zich mee. Normaal gesproken ontwikkelen kinderen zich als vanzelf, in interactie met hun omgeving en in een proces waarin opvoeders de voorwaarden creëren en waar nodig meer sturend optreden. Kinderen gaan op onderzoek uit, proberen nieuwe vaardigheden en groeien, soms letterlijk, met vallen en opstaan. Ze ontwikkelen vertrouwen in zichzelf en in de omgeving. Als dit automatisme te veel wordt aangetast door problemen, ontstaan blokkades, onzekerheid, verzet, gedragsproblemen.

Ook ouders en andere opvoeders ontwikkelen zich gedurende de omgang met het kind. Ze hebben dagelijks te maken met het gedrag van het kind. Ze geven er een betekenis aan: ze zien het bijvoorbeeld als gewenst of ongewenst, druk, rustig, storend, blij, claimend of star. Ze kunnen steeds beter zien wat het nodig heeft. Ze leren als het ware het gedrag van het kind te 'lezen' en de opvoeding daarop af te stemmen (Kok, 1987). Het gedrag van een kind lezen betekent: zien en kunnen vertalen wat het kind door middel van zijn gedrag 'vertelt' en wat het 'vraagt' met betrekking tot zijn ontwikkeling en de opvoeding. Daarnaast hebben ouders hun verwachtingen ten aanzien van het kind en hun eigen rol als ouders. Zij ontleen deze bijvoorbeeld aan hun eigen ervaringen in het gezin van herkomst en aan wat ze zien in hun omgeving. Zij hebben illusies over hoe hun eigen ouderschap er uit zal zien (Huibregtsen, 2005). Bijna altijd zullen die illusies, oftewel niet-bewuste verwachtingen, moeten worden bijgesteld. Dat is inherent aan het feit dat ook ouders zich ontwikkelen in hun rol, mede gestuurd door de eigen ontwikkeling van het kind. Er is wat dat betreft altijd sprake van een wisselwerking, waarbij de ouders zo flexibel mogelijk inspelen op wat zich aandient tijdens het opvoedingsproces. Ouderschap groeit dus voortdurend.

Het is in de meeste gevallen voor ouders een grote stap om hulp te vragen bij de opvoeding en als ze dat doen, verwachten ze een meerwaarde aan wat de professionele

opvoeder te bieden heeft. Die meerwaarde bestaat onder andere uit kennis van de complexe factoren die de problematische opvoedingssituatie beïnvloeden. Op dat terrein levert de orthopedagogiek een bijdrage. De orthopedagogiek onderscheidt zich van de pedagogiek in het gegeven dat zij zich richt op de opvoeding die speciaal moet worden aangepast aan de behoeften van het kind, terwijl de pedagogiek zich juist richt op de opvoeding in het algemeen. Het terrein van de pedagogiek is de opvoedingswerkelijkheid en de orthopedagogiek bestudeert een specifieke groep van verschijnselen daarbinnen, zoals ernstige opvoedingsproblemen (Steutel, 1989). Volgens Rispens (1989) is orthopedagogiek 'de wetenschap die zich in onderzoek en theorievorming richt op de beschrijving van de aard en de achtergronden van het ontstaan van opvoedings-, ontwikkelings- en schoolproblemen bij kinderen en jeugdigen, met het oog op onderkenning, behandeling en preventie'. Orthopedagogiek is echter niet alleen een wetenschap die verschijnselen bestudeert, het is ook een interventiewetenschap die zich richt op het voorkomen of terugdringen van problemen bij het opvoeden (Ruijsse-naars et al., 2008b). Met andere woorden, de orthopedagogiek richt zich niet alleen op het beschrijven en verklaren, maar ook op veranderen, en niet alleen op het kind, maar vooral op het opvoedingsproces.

De verwachtingen ten aanzien van de professionele opvoeder

Wat houdt professionele hulp in en waarin onderscheidt de professionaliteit van de hulpverlener zich van wat de primaire opvoeders doen en van de adviezen die ze krijgen vanuit hun eigen omgeving? Wat weet, kan of doet een professionele opvoeder méér of anders dan een gewone opvoeder en wat mag men daarvan verwachten? Hoe kunnen zijn kennis en kunde met betrekking tot opvoeden bijdragen aan verbetering van het opvoedingsproces en de verstoorde ontwikkeling van het kind?

Ponte (2003) omschrijft professionaliteit als 'het geheel van kwalificaties die nodig zijn voor het uitoefenen van een beroep'. De landelijke opleidingen, vertegenwoordigd door de Sectorraad voor Hoger Sociaal Agogisch Onderwijs (2008), beschrijven de eindkwalificaties voor het Hoger Sociaal Agogisch Onderwijs in de vorm van competenties waar een professional over moet beschikken in zijn beroepspraktijk. Onder (beroeps)competenties kan worden verstaan (Zwikker, Van de Haterd, Hens & Uyttenboogaart, 2009) 'een geïntegreerd geheel van kennis, inzicht, vaardigheden, houding en persoonlijke eigenschappen waarmee in een beroepscontext op adequate wijze adequate resultaten kunnen worden behaald. Professionals hebben de competenties nodig om in beroepscontexten op adequate, doelbewuste en gemotiveerde wijze proces- en resultaatgericht te handelen'.

In de praktijk moet de professional planmatig kunnen werken, voldoende kennis en kunde in huis hebben en zichzelf in kunnen zetten als instrument binnen de orthopedagogische relatie. Bovendien moet deze in staat zijn moeilijke besluiten te nemen en te onderbouwen. Zeker in het orthopedagogisch werkveld, waar men soms moeilijke beslissingen moet nemen die van invloed zijn op het leven van een kind en zijn ouders, zijn onderbouwde besluiten van belang.

De professional die werkt met ouders en kinderen die in een problematische opvoedingssituatie verkeren of een vergroot risico hebben daarin terecht te komen, moet een

palet aan bruikbare kennis in zijn 'rugzak' hebben. Er is niet alleen kennis nodig van pedagogiek en orthopedagogiek, maar ook van ontwikkelingspsychologie, psychiatrie, sociologie en filosofie/ethiek. Daarbij moet hij planmatig kunnen werken en kunnen reflecteren op zowel het onderzoek als het handelen.

Verder moet de professional een goede relatie op kunnen bouwen met de cliënt, op een responsieve manier kunnen inspelen op vragen, op een gelijkwaardige manier kunnen inzetten om de doelen te bereiken. De positie van de cliënt is wettelijk versterkt, bijvoorbeeld in de Wet op de Jeugdzorg, en versterking van die positie is ook steeds meer een vanzelfsprekend onderdeel van de hulpverlening (empowerment). Momenteel wordt met name veel onderzoek gedaan naar de factoren die de effectiviteit van de jeugdzorg kunnen verbeteren op het gebied van de cliëntrelatie. Bij dit onderzoek wordt een onderscheid gemaakt tussen enerzijds specifieke methoden waarvan het effect bewezen is, en anderzijds de invloed van algemeen werkzame factoren. Deze laatste dragen bij aan het resultaat, ongeacht de soort behandeling en doelgroep (Van Yperen, Van der Steege, Addink & Boendermaker, 2010). Voorbeelden zijn: het aansluiten bij de motivatie van de cliënt, een goede kwaliteit van de relatie cliënt-behandelaar, een goede structurering van de interventie (duidelijke doelstelling, planning en fasering), een goede opleiding en training van de behandelaar, goede werkomstandigheden (zoals draaglijke caseload, goede ondersteuning, veiligheid van de hulpverlener) en het routinematig bijhouden van de effectiviteit en de tevredenheid van de cliënt tijdens het proces van uitvoering om daar tijd op te kunnen inspelen.

Regelmatig wordt discussie gevoerd over de vraag, of de relatie tussen hulpverlener en cliënt meer gewicht in de schaal legt dan de gehanteerde methodiek. Vooral nog lijken beide er toe te doen. De gehanteerde methodiek is een factor van betekenis. De resultaten daarvan blijken beter te zijn als de specifieke methodische principes zo goed mogelijk worden toegepast (Van Yperen et al., 2010). Methodieken ondersteunen de hulpverlener bij het maken van keuzes, omdat ze specifieke handelingsaanwijzingen geven. Er wordt immers van de professional verwacht dat hij in staat is verantwoording af te leggen van zijn handelen en de middelen die hij daarbij hanteert. Hij moet in staat zijn de (verwachte) effectiviteit van zijn handelen aan te tonen en kunnen verwijzen naar de betrouwbaarheid en validiteit van gekozen middelen. Er wordt bovendien verwacht dat hij vanuit zijn ervaringen in de praktijk kan bijdragen aan toename van relevante kennis en deskundigheid. Het accent dat voorheen wat eenzijdig werd gelegd bij 'evidence-based practice' wordt minder dominant. Het werken volgens 'practice-based evidence' wordt daarentegen steeds belangrijker.

De professional moet ook transparant zijn over de wijze waarop hij omgaat met ethische vragen, zoals geheimhouding van vertrouwelijke informatie (Ruijsenaars et al., 2008). Verder moet hij inspelen op maatschappelijke ontwikkelingen die van invloed zijn op het werk, bijvoorbeeld op het gebied van interculturalisatie. Daarbij worden onder meer 'interculturele competenties' noodzakelijk geacht. Ook worden er steeds meer eisen gesteld ten aanzien van de samenwerking tussen professionals en organisaties onderling.

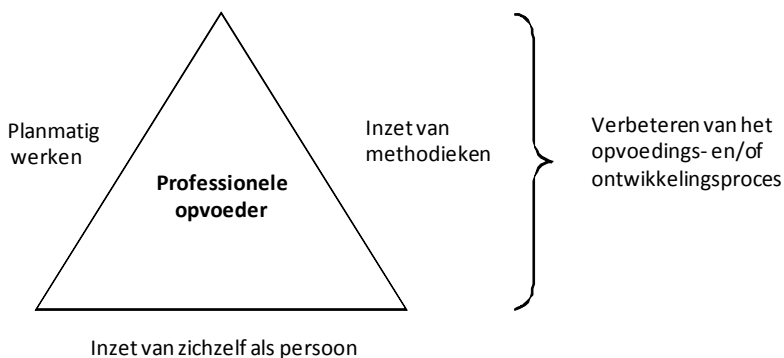
Samengevat spreken wij van drie pijlers van professionaliteit:

- 1 in staat zijn tot een systematische, gestandaardiseerde aanpak van problemen door middel van planmatig werken;
- 2 kennis hebben van en kunnen werken met verantwoorde methodieken;
- 3 professioneel kunnen inzetten en hanteren van zichzelf als persoon.

In de praktijk hangen deze pijlers nauw samen. Methodieken zijn bijvoorbeeld systematisch en gestandaardiseerd opgebouwd. En de persoon van de professional kan niet los worden gezien van zijn professionele kennis en zijn competenties op het gebied van planmatig werken. De pijlers worden daarom weergegeven in een gelijkbenige driehoek, met professionele inzet van zichzelf als persoon in de basis, omdat óók bij professionele opvoeding de pedagogische relatie en de manier waarop die wordt vormgegeven centraal staat (zie figuur). De context is het verbeteren van het opvoedings- en/of ontwikkelingsproces.

Kennis en ervaring: in opleiding en praktijk

Pedagogen, ook aankomende pedagogen, moeten dus heel wat in hun mars hebben om bij te kunnen dragen aan verbetering van een problematische opvoedingssituatie. Kenmerkend is, dat ze dat doen vanuit een pedagogisch perspectief. Het opvoeden staat centraal, ook als er sprake is van ernstige ontwikkelingsproblemen. Professionele pedagogen moeten daarom niet alleen kennis hebben van veelvoorkomende ontwikkelingsproblemen en psychiatrische stoornissen (van het kind en de ouders), maar moeten met name weten wat dat betekent voor het opvoeden, de opvoeders en het kind, welk effect de situatie op henzelf heeft en hoe dit het hulpverleningsproces beïnvloedt. Kennis hebben van een specifieke stoornis betekent nog niet: weten wat dit betekent voor het handelen in de opvoedingspraktijk. De therapieën die doorgaans gekoppeld zijn aan deze stoornissen zullen in het algemeen niet gegeven worden door de afgestudeerden bij Pedagogiek. Hun vak is: opvoeding. Van groot belang in de opleiding van

De driehoek van het professioneel handelen.

aankomende pedagogische professionals is, dat ze leren hoe ze het pedagogische aspect van de benadering van ontwikkelingsproblemen kunnen vormgeven.

Hoe zou je bijvoorbeeld omgaan met de vermijdingstrucs van een kind met een angststoornis bij bepaalde taken op het Boddaertcentrum? Of hoe kun je een ouder helpen zijn eigen angst te overwinnen dat het mis gaat met zijn kind of dat het gepest zal worden? Hoe kun je ouders ondersteunen in het opvoeden van een kind met ADHD, zodanig dat de ouder diens overmaat aan energie en originele invallen leert gebruiken om de ontwikkeling te stimuleren de relatie te verstevigen?

We vinden dat alle kinderen voor hun ontwikkeling op de eerste plaats op opvoeding zijn aangewezen, óók als die ernstig problematisch verloopt of als er sprake is van een psychiatrische stoornis. Wij gaan ervan uit dat zowel het kind als de ouders actief deelnemen aan het opvoedingsproces. Het is een dynamisch proces, waarin het kind zich ontwikkelt en de opvoeder opvoedt. Het kind ontwikkelt zich vanuit een innerlijke drang, door te oefenen en te leren. De opvoeder voedt op door zijn manier van 'zijn' en door hoe hij inspeelt op het kind en zijn opvoedingsbehoeften. Er wordt naar gestreefd de stagnerende ontwikkeling van het kind weer op gang te brengen en ouders, kinderen en omgeving perspectief en voldoende handvatten te bieden om zelf de opvoeding (weer) aan te kunnen. In feite streeft de orthopedagogiek in de praktijk dus naar herstel van de gewone opvoeding, oftewel 'herstel van het gewone leven' (Van Hoof & De Vries, 2011).

Casus: Pedro

Pedro is elf jaar, hij verblijft in een orthopedagogisch kindertehuis. Zijn groep is specifiek bestemd voor kinderen met gedragsproblemen en gedragsstoornissen en bestaat uit vier jongens en drie meisjes, allen tussen de zes en twaalf jaar. Het groepsklimaat is gebaseerd op de gedachte, dat deze kinderen vooral duidelijkheid nodig hebben in wat ze van volwassenen kunnen verwachten en wat wenselijk gedrag is. Situaties worden voorbesproken, verwachtingen naar de kinderen toe duidelijk uitgesproken, er is een vast dagritme en men werkt met vaste groepsregels. Er wordt niet gewerkt aan de hand van een speciale methodiek.

Pedro kon niet meer thuis wonen wegens forse gedragsproblemen. Hij heeft aan het begin van zijn opname (nu acht maanden geleden) een persoonlijkheidsonderzoek ondergaan. Daarbij bleek dat Pedro ADHD heeft, het gecombineerde type. Daarnaast heeft hij een beneden gemiddelde intelligentie; zijn totaal IQ is 81. Hij gedijt in het algemeen redelijk goed op de groep. Zijn hulpvraag ligt bij het inzicht krijgen in structuren. Hij heeft baat bij het basisklimaat. Dat is merkbaar in zijn gedrag, hij laat veel minder hyperactief gedrag zien. Hij blijft wel ongeconcentreerd en hij lijkt informatie niet altijd op te pakken. Situaties moeten concreet worden gemaakt aan de hand van pictogrammen. Hij heeft moeite om logisch te redeneren, zeker als de instructies verbaal zijn.

Op dagen dat de groep onrustig is wordt Pedro ook onrustig. Dat is eveneens het geval als de dagelijkse activiteiten niet duidelijk worden uitgelegd en verwachtingen niet helder worden gemaakt. Hij kan zich dan agressief gedragen, zowel verbaal als fysiek. Zo kan hij op die momenten met etenswaren gooien.

Ook scheldt hij de groepsleiding en zijn groepsgenoten uit. Pedro is dan angstig,

doordat hij het overzicht kwijtraakt. De groepsleiding zorgt er meestal voor dat Pedro fysiek uit deze situaties wordt weggehaald. Op een rustige plek zoeken zij gepaste nabijheid, leggen de situatie uit, nadat hij eerst even is uitgeraasd. In de meeste gevallen werkt dit goed en voelt Pedro zich daarna minder angstig. Maar de laatste dagen is er een terugval in gedrag. Afgelopen week is er een incident geweest tijdens het televisie kijken. Pedro heeft een deken strak over het hoofd van zijn groepsgenoot Janice (7 jaar) getrokken. Op het schreeuwen van Janice kwam de groepsleiding aanrennen en haalde Pedro direct uit de zithoek. Ze waren bezig geweest met een ander kind dat onrustig was en hadden dat even naar zijn kamer gebracht. De andere kinderen, waaronder Pedro, hadden zonder toezicht in de zithoek gezeten. Pedro stribbelde flink tegen toen hij uit de zithoek werd gehaald. Hij was overstuur en begreep niet wat er gebeurde of wat hij fout had gedaan. Hij kreeg daarvan op dat moment ook geen uitleg door de groepsleiding. Pedro heeft vervolgens de aanwezige groepsleiding aangevallen. Hij heeft geslagen en geschopt en een stoel naar hen gegooid. Daarna is hij naar zijn kamer gebracht waar hij nog een hele tijd flink heeft uitgeraasd voor hij ging slapen. De volgende ochtend krijgt Pedro te horen dat zijn gedrag niet geaccepteerd wordt; hij heeft de regels overtreden door de groepsleiding te schoppen en slaan. Het beleid van de instelling geeft aan dat kinderen dan geschorst worden. Maar het team heeft gemengde gevoelens bij dit beleidspunt. Ze bespreken de situatie na, samen met de orthopedagoog.

Een pedagoog is nog geen professional op het moment dat hij zijn opleiding afrondt. De beroepsontwikkeling begint pas echt zodra iemand gaat werken in de praktijk (Zwikker et al., 2009). De basis daarvoor is echter wel gelegd tijdens de opleiding. Als het goed is, heeft de toekomstige pedagoog daar niet alleen kennis genomen van theorieën en modellen die toegepast kunnen worden in de praktijk, maar ook geleerd hoe hij zich het beste kan blijven ontwikkelen en bij kan dragen aan kennisvermeerdering in het algemeen door bewust gebruik te maken van theoretische kennis en eigen ervaringskennis. Met name het vermogen tot reflectie is in dit kader van belang. Dit is te zien in het voorbeeld van Pedro. Naar aanleiding van het incident en de beslissing die is genomen gaan de professionals na of ze voldoende stil hebben gestaan bij dat wat Pedro van hen vraagt.

Hieruit blijkt dat de toen aanwezige groepsleiding vindt dat ze wel anders hadden kunnen reageren. Één van hen geeft aan dat Pedro in haar 'irritatiezone' zat. Ze had hem al het hele weekend moeten waarschuwen. Ze vindt dat hij af en toe zo 'dom' reageert, ook al weet ze dat hij door zijn capaciteitsprobleem en stoornis veel behoefte heeft aan uitleg. Na het incident met de andere jongen was haar energie even op. Ze bedenkt zich nu dat haar collega de situatie over had moeten nemen. Een andere collega zegt dat het niet gewenst is dat Pedro zonder uitleg uit de zithoek wordt gehaald, zeker als hij op dat moment niet agressief lijkt te zijn, maar 'gewoon iets onhandigs' heeft gedaan.

Een bewuste tweede stap is dan, dat de (toekomstige) professional leert om niet alleen te kijken naar het kind of het gezin met problemen, maar ook naar zichzelf als professional en naar wat er nodig is om bij te kunnen dragen aan het verbeteren van een proble-

matische opvoedingssituatie, vanuit een pedagogisch perspectief. Dat perspectief omvat per definitie niet alleen het kind en zijn problemen, maar ook de professional zelf, in relatie tot het kind en tot de situatie.

Tijdens de bespreking met de orthopedagoog herkent ieder teamlid wel een moment dat de inzet van zichzelf als instrument in de pedagogische relatie wordt belemmerd door vermoeidheid, irritaties en een negatieve beeldvorming van de kinderen. Ze komen tot de conclusie dat ze daar meer greep op willen krijgen en dat ze tijdens hun besprekingen vaker willen reflecteren op hun rol in dergelijke situaties. Ieder teamlid formuleert eigen doelen om aan te werken als het gaat om hun handelen naar de kinderen in de groep. Dit wordt ondersteund door middel van intervisie en getoetst bij het beoordelingsgesprek. Daarbij willen ze meer gaan letten op de pedagogische hulpvragen die de kinderen uiten in hun gedrag, in plaats van zoveel aandacht te geven aan het terugdringen van ongewenst gedrag. Ze willen meer in de groep aanwezig te zijn, bekijken op welke manier ze de leiding willen nemen en starten met actieve groepsgerichte activiteiten waarbij het aanleren van sociale vaardigheden voorop staat. Pedro wordt geleerd zijn gevoelens en ervaringen op een andere manier aan de leiding duidelijk te maken. Daarnaast besluiten ze de onrust in de groep aan te gaan pakken. Ze gaan observeren om de momenten van onrust beter in kaart te brengen en de analyse daarvan gebruiken ze als basis voor een groepsplan, waarin het structureren van die situaties extra accent krijgt. Ze overwegen of daarbij een bepaalde groepsmethodiek passend zou zijn.

Conclusie

Ontwikkelings- en opvoedingsproblemen vragen in wezen om een meer bewust en meer specifiek afgestemd gebruik van reguliere opvoedkundige principes. De orthopedagogiek levert daarvoor de bouwstenen. Het vak orthopedagogiek is ons inziens dan ook onmisbaar in een opleiding tot pedagogische professional. De bijdrage van de orthopedagogiek is, dat gedragsproblemen worden gezien als exponent van een problematische opvoedingssituatie die doorbroken of omgebogen kan worden door de wijze waarop de opvoeder vormgeeft aan zijn houding en handelen. Dat vraagt kennis en specifieke vaardigheden, een kleurrijk palet, waarmee de professional voor iedere unieke pedagogische situatie een gepast 'plaatje' kan schilderen.

Literatuur

- Hoof, L., van, & Vries, M., de (2011). *Als opvoeden niet vanzelf gaat. Orthopedagogiek in de praktijk*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.
- Huibregtsen, I. (2005). Illusies: Drijfveer en Achilleshiel. In: I. Huibregtsen, B. Krapels, M. Jasperse, G. Marcelis, M. ter Berg, & I. van der Zande, *Ouderschap: verwachtingen, & illusies*, (pp. 10-28). Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Ijzendoorn, M.H. van, & Frankrijker, H. de (2002). *Pedagogiek in beeld. Een inleiding in de pedagogische studie van opvoeding, onderwijs en hulpverlening*. Houten/Diegem: Bohn Stafleu van Loghum.

- Kok, J.F.W. (2005). *Specifiek opvoeden. Orthopedagogische theorie en praktijk*. Utrecht: De Tijdstroom.
- Kok, J.F.W. (2005). *Specifiek opvoeden. Orthopedagogische theorie en praktijk*. Utrecht: De Tijdstroom.
- Ponte, P. (2003). *Interactieve professionaliteit en interactieve vormen van kennisontwikkeling in speciale onderwijszorg*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Steutel, J.W. (1989). Over het object van de orthopedagogiek. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 28, 527-540.
- Strien, P.J. van (1984). Naar de verwetenschappelijking van de praktijk. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 23, 162-180.
- Rispens, J. (1989). Over het problematische van het begrip Problematische OpvoedingsSituatie. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 28, 411-427.
- Ruijsenaars, A.J.J.M., Bergh, P.M. van den, & Schoorl, P.M. (2008). *Orthopedagogiek. Ontwikkelingen, theorieën en modellen: een inleiding*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Yperen, T.A. van, Steege, M. van der, Addink, A., & Boendermaker, L. (2010). *Algemeen en specifiek werkzame factoren in de jeugdzorg. Stand van zaken*. Nederlands Jeugdinstituut [19-02-2011] <http://www.nji.nl/publicaties/Rapprt%20AlgemeenWerkzameFactoren.pdf>.
- Zwicker, N., Haterd, J. van de, Hens, H., & Uyttenboogaart, A. (2009). *Jeugdzorgwerker*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Orthopedagogiek: een palet van kennis in dienst van de opvoeding